

פרשת ויגש התשפ"ה

ari.kahn@biu.ac.il

הרב ארי דוד קאהן

Shiur sponsored by Elana and Dr Joel Katz

1. בראשית פרק מד, יח-לד

(יח) ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידברנא עבדך דבר באזני אדני ואל-יחר אפך בעבדך כי כמוך פפרעה: (יט) אדני שאל את-עבדיו לאמר היש-לכם אב או-אח: (כ) ונאמר אל-אדני יש-לנו אב זקן וילד זקנים קטן ואחיו מת ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו: (כא) ונאמר אל-עבדך הורדהו אלי ואשימה עיני עליו: (כב) ונאמר אל-אדני לא-יוכל הנער לעזוב את-אביו ועזב את-אביו ומת: (כג) ונאמר אל-עבדך אם-לא ירד אחיכם הקטן אתכם לא תספון לראות פני: (כד) ויהי כי עלינו אל-עבדך אבי ונגד-לו את דברי אדני: (כה) ויאמר אבינו שבו שברו-לנו מעט-אכל: (כו) ונאמר לא נוכל לרדת אם-יש אחינו הקטן אתנו וירדנו כי-לא נוכל לראות פני האיש ואחינו הקטן איננו אתנו: (כז) ויאמר עבדך אבי אלינו אתם ידעתם כי שנים ילדה-לי אשתי: (כח) ויצא האחד מאתי ואמר אך טרף טרף ולא ראיתי עד-הנה: (כט) ולקחתם גם-את-זה מעם פני וקרהו אסון והורדתם את-שיבתי ברעה שאלה: (ל) ועתה כבאי אל-עבדך אבי והנער איננו ונפשו קשורה בנפשו: (לא) ויהי כראותו כי-אין הנער ומת והורידו עבדך את-שיבת עבדך אבינו בגיון שאלה: (לב) כי עבדך ערב את-הנער מעם אבי לאמר אם-לא אביאנו אליך ותטאמי לאבי פל-הימים: (לג) ועתה ישב-נא עבדך תחת תחת הנער עבד לאדני והנער יעל עם-אחיו: (לד) כי-איד אעלה אל-אבי והנער איננו אתי פן אראה ברע אשר ימצא את-אבי:

2. בראשית פרק מב, ה-כו

(ה) ויבאו בני ישראל לשפר בתוך הבאים כי-היה הרעב בארץ כנען: (ו) ויוסף הוא השליט על-הארץ הוא המשפיר לכל-עם הארץ ויבאו אחי יוסף וישתחוו-לו אפים ארצה: (ז) ויבא יוסף את-אחיו ויכרם ויתנפך אליהם ויזכר אתם קשות ויאמר אליהם מאין באתם ויאמרו מארץ כנען לשפר-אכל: (ח) ויכר יוסף את-אחיו והם לא הכירו: (ט) ויזכר יוסף את החלמות אשר חלם להם ויאמר אליהם מרגלים אתם לראות את-ערנות הארץ באתם: (י) ויאמרו אליו לא אדני ועבדך באו לשפר-אכל: (יא) כלנו בני איש-אחד נחנו פנים אנחנו לא-הינו עבדיך מרגלים: (יב) ויאמר אליהם לא כי-ערנות הארץ באתם לראות: (יג) ויאמרו שנים עשר עבדיך אחים אנחנו בני איש-אחד בארץ כנען והנה הקטן את-אבינו היום והאחד איננו: (יד) ויאמר אליהם יוסף הוא אשר דברתי אליכם לאמר מרגלים אתם: (טו) בזאת תבחנו הן פרעה אם-תצאו מזה כי אם-בכוא אחיכם הקטן הנה: (טז) שלחו מכם אחד ויבא את-אחיהם ואם-האסרו ויבחנו דבריכם האמת אתכם ואם-לא תי פרעה כי מרגלים אתם: (יז) ויאסף אתם אל-משמר שלשת ימים: (יח) ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי זאת עשו וחי את-האלהים אני ירא: (יט) אם-פנים אתם אחיכם אחד יאסר בבית משמרכם ואם-לכו הביאו שפר רעבון בתיכם: (כ) ואת-אחיהם הקטן תביאו אלי ויאמנו דבריכם ולא תמותו ויעשו-כן: (כא) ויאמרו איש אל-אחיו אכל אשמים אנחנו על-אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על-כן באה אלינו הצרה הזאת: (כב) ויען ראובן אתם לאמר הלא אמרתי אליכם לאמר אל-תחטאו בילד ולא שמעתם וגם-דמו הנה נדרש: (כג) והם לא ידעו כי שמע יוסף כי המליץ בינתם: (כד) ויסב מעליהם ויבך וישב אליהם ויזכר אליהם ויבך מאתם את-שמעון ויאסר אתו לעיניהם: (כה) ויצו יוסף וימלאו את-כליהם בר וילהשיב כספיהם איש אל-שלו ולתת להם צדה לדרך ויעש להם כן: (כו) וישאו את-שכרם על-חמריהם וילכו משם:

3. בראשית פרק מג פסוק יח - כג (פרשת מקץ)

(יח) וייראו האנשים כי הובאו בית יוסף ויאמרו על-דבר הפסח השב באמתחתינו בתחלה אנחנו מובאים להתגלל עלינו ולהתנפל עלינו ולקחת אתנו לעבדים ואת-חמרינו: (יט) ויגשו אל-האיש אשר על-בית יוסף ויזכרו אליו פתח הבית: (כ) ויאמרו כי אדני ירד ירדנו בתחלה לשפר-אכל: (כא) ויהי כי-באנו אל-המלון ונפתחה את-אמתחתינו והנה כסף-איש בפי אמתחתו כספנו במשקלו ונשב אתו בידנו: (כב) וכסף אחר הורדנו בידנו לשפר-אכל לא ידענו מישם כספנו באמתחתינו: (כג) ויאמר שלום לכם אל-תיראו אלהיכם ואליהם אביכם נתן לכם מטמון באמתחתיכם כספכם בא אלי ויוצא אליהם את-שמעון:

4. בראשית פרק מד פסוק א - יז (פרשת מקץ)

(א) ויצו את-אשר על-ביתו לאמר מלא את-אמתחת האנשים אכל כאשר יוכלו שאת ושים כסף-איש בפי אמתחתו: (ב) ואת-גביעי הפסח תשים בפי אמתחת הקטן ואת כסף שברו ויעש כדבר יוסף אשר דבר: (ג) הבקר אור והאנשים

שִׁלְחוּ הָמָּה וְחַמְרֵיהֶם: (ד) הֵם יֵצְאוּ אֶת־הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וַיּוֹסֶף אָמֵר לְאִשֶּׁר עַל־בֵּיתוֹ קוּם רְדֹף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהַשְׁגֵּתָם וְאִמְרַתְּ אֲלֵהֶם לָמָּה שְׁלַמְתֶּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה: (ה) הֲלוֹא זֶה אִשֶּׁר יִשְׁתָּה אֲדֹנִי בֹו וְהוּא נָחַשׁ בְּו הִרְעַתְּם אִשֶּׁר עֲשִׂיתֶם: (ו) וַיִּשְׁגֹּם וַיִּדְבֹּר אֲלֵהֶם אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: (ז) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לָמָּה יִדְבֹּר אֲדֹנִי כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְעַבְדֶּיךָ מַעֲשֹׂת כַּדְּבָר הַזֶּה: (ח) הֵן כָּסֶף אֲשֶׁר מִצָּאנוּ בְּפִי אִמְתַּחֲתֵינוּ הַשִּׁיכְנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאִיךָ נִגְנֹב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כָּסֶף אוֹ זָהָב: (ט) אִשֶּׁר יִמָּצָא אִתּוֹ מַעֲבָדֶיךָ וּמֵת וְגַם־אֲנָחְנוּ נִתְּנָה לְאֲדֹנֵי לְעַבְדִּים: (י) וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה כַּדְּבָרִיכֶם כִּי־הוּא אֲשֶׁר יִמָּצָא אִתּוֹ יִהְיֶה־לִּי עֹבֵד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נָקִים: (יא) וַיִּמְהָרוּ וַיִּוְרְדוּ אִישׁ אֶת־אִמְתַּחְתּוֹ אַרְצָה וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אִמְתַּחְתּוֹ: (יב) וַיִּסְפֹּשׁ בַּגְּדוֹל הַחֹל וּבִקְטָן כָּלָה וַיִּמָּצָא הַגָּבִיעַ בְּאִמְתַּחַת בִּנְיָמִן: (יג) וַיִּקְרְעוּ שִׁמְלָתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל־חֻמְרוֹ וַיֵּשְׁבוּ הָעִירָה: (יד) וַיָּבֹא יְהוֹדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עֹדְנָו שָׁם וַיִּפְּלוּ לִפְנֵי אַרְצָה: (טו) וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מַה־הִמְעַשֶּׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם הֲלוֹא יָדַעְתֶּם כִּי־נָחַשׁ וְנָחַשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמֹנִי: (טז) וַיֹּאמֶר יְהוֹדָה מַה־נֹּאמַר לְאֲדֹנִי מַה־נִּדְבָר וּמַה־נִּצְטָדֵק הָאֱלֹהִים מִצָּא אֶת־עֹנֹן עַבְדֶּיךָ הַנָּנוּ עַבְדִּים לְאֲדֹנֵי גַם־אֲנָחְנוּ גַם אֲשֶׁר נִמָּצָא הַגָּבִיעַ בִּידּוֹ: (יז) וַיֹּאמֶר חֲלִילָה לִּי מַעֲשֹׂת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמָּצָא הַגָּבִיעַ בִּידּוֹ הוּא יִהְיֶה־לִּי עֹבֵד וְאַתֶּם עָלוּ לְשָׁלוֹם אֶל־אֲבִיכֶם: ׀

5. בראשית פרק מב פסוק כט - לח (פרשת מקץ)

(כט) וַיָּבֹאוּ אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אַרְצָה כְּנָעַן וַיִּגִּידוּ לוֹ אֵת כָּל־הַקְּרָת אֲתָם לֵאמֹר: (ל) דָּבַר הָאִישׁ אֲדֹנִי הָאֶרֶץ אֲתָנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אֲתָנוּ כְּמִרְגָּלִים אֶת־הָאֶרֶץ: (לא) וַנֹּאמֶר אֵלָיו כְּנִים אֲנַחְנוּ לֹא הֵינּוּ מִרְגָּלִים: (לב) שְׁנַיִם־עָשָׂר אֲנַחְנוּ אַחִים בְּנֵי אֲבִינוּ הָאֶחָד אֵינָנוּ וְהַקָּטָן הַזֶּה אֶת־אֲבִינוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: (לג) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאִישׁ אֲדֹנִי הָאֶרֶץ בְּזֹאת אֲדַע כִּי כְנִים אַתֶּם אַחֲיֶיכֶם הָאֶחָד הִנִּיחוּ אֹתִי וְאֶת־רַעְיוֹן בְּמִיכָה קָחוּ וְלָכוּ: (לד) וְהִבִּיאוּ אֶת־אֲחֵיכֶם הַקָּטָן אֵלָי וְאֲדַעָה כִּי לֹא מִרְגָּלִים אַתֶּם כִּי כְנִים אַתֶּם אֶת־אֲחֵיכֶם אֲתָן לָכֶם וְאֶת־הָאֶרֶץ תִּסְחֲרוּ: (לה) וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שִׁשְׁיָהֶם וְהִנֵּה־אִישׁ צֹרֹר־כֶּסֶף בְּשִׁקּוֹ וַיִּרְאוּ אֶת־צֹרֶרוֹת הָמָּה וְאֲבִיהֶם וַיִּירָאוּ: (לו) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֲתִי שְׁכַלְתֶּם יוֹסֵף אֵינָנוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינָנוּ וְאֶת־בְּנֵימִן תִּלְחֲחוּ עָלֵי הֵנוּ כְּלָנָה: (לז) וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל־אֲבִיו לֹא־אָבִיו לֹא־אֶת־שְׁנֵי בְנֵי תָמָר אִם־לֹא אֲבִיָּאנוּ אֵלֶיךָ תִּנֶּה אֹתוֹ עַל־יְדֵי וְאֵנִי אֲשִׁיבְנוּ אֵלֶיךָ: (לח) וַיֹּאמֶר לֹא־יִרֵד בְּנִי עִמָּכֶם כִּי־אֶחָיו מֵת וְהוּא לְבָדוֹ נִשְׂאָר וַיִּקְרָאָהוּ אֶסּוֹן בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תִּלְכוּ־בָּהּ וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שִׁיבְתִּי בִּיגֹון שְׂאוּלָה:

6. בראשית פרק מג פסוק א - טו (פרשת מקץ)

(א) וְהָרַעַב כָּבֵד בְּאֶרֶץ: (ב) וַיְהִי כֹאֲשֶׁר כָּלוּ לְאָכֹל אֶת־הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הִבִּיאוּ מִמִּצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲבִיהֶם שִׁבוּ שְׁכֻרוֹ־לָנוּ מִעֵט־אָכֹל: (ג) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוֹדָה לֹא־אֶמַר הַעֵד הַעֵד בָּנוּ הָאִישׁ לֹא־תִרְאוּ פָנַי בְּלֹתִי אַחֲיֶיכֶם אֲתָכֶם: (ד) אִם־יִשְׁוֹן מִשְׁלָם אֶת־אֲחֵינוּ אֲתָנוּ נִרְדָּה וְנִשְׁכַּרְהָ לָךְ אָכֹל: (ה) וְאִם־אֵינְךָ מִשְׁלָם לֹא נִרְדָּה כִּי־הָאִישׁ אָמַר אֵלָינוּ לֹא־תִרְאוּ פָנַי בְּלֹתִי אַחֲיֶיכֶם אֲתָכֶם: (ו) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לָמָּה הִרְעַתְּם לִי לְהַגִּיד לְאִישׁ הַעֵד לָכֶם אַח: (ז) וַיֹּאמְרוּ שְׂאוּל שְׂאוּל־הָאִישׁ לָנוּ וְלִמְוֹלָדֵתָנוּ לֹא־אֶמַר הַעֵד אֲבִיכֶם חֵי הַנֶּשׁ לָכֶם אַח וְנִגְדֵלּוֹ עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַיָּדוּעַ גִּדַּע כִּי יֹאמֶר הוֹרִידוּ אֶת־אֲחֵיכֶם: (ח) וַיֹּאמֶר יְהוֹדָה אֶל־יִשְׂרָאֵל אֲבִיו שְׁלַחָה הַנָּעַר אֲתִי וְנִקְוָמָה וְנִלְכָּה וְנִחְיָה וְלֹא נָמוּת גַּם־אֲנַחְנוּ גַם־אַתָּה גַם־טַכְנוּ: (ט) אֲנֹכִי אֶעֱרָכְנוּ מִיָּד תִּבְקָשְׁנוּ אִם־לֹא הִבִּיאתִי אֵלֶיךָ וְהַצַּגְתִּי לְפָנֶיךָ וְחַטָּאתִי לָךְ כָּל־הַיָּמִים: (י) כִּי לֹוְלָה הִתְמַהֲמַהְנוּ כִּי־עָתָה שָׁכְנוּ זֶה פַעַמִּים: (יא) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם אִם־כֵּן אִפּוֹא זֹאת עֲשׂוּ קַחְו מִזִּמְרַת הָאֶרֶץ בְּכָל־יָכֶם וְהוֹרִידוּ לְאִישׁ מִנְחָה מִעֵט צָרִי וּמִעֵט דָּבָשׁ נָכָת וְלֵט בָּטָנִים וּשְׂקָדִים: (יב) וּכְסֶף מִשְׁנָה קָחוּ בְיָדְכֶם וְאֶת־הַכָּסֶף הַמְּוֹשֵׁב בְּפִי אִמְתַּחְתִּיכֶם תִּשְׁיִבוּ בְיָדְכֶם אוֹלִי מִשְׁנָה הוּא: (יג) וְאֶת־אֲחֵיכֶם קָחוּ וְקוּמוּ שׁוּבוּ אֶל־הָאִישׁ: (יד) וְאֵל שְׂדֵי יִתֵּן לָכֶם רִחְמִים לְפָנֵי הָאִישׁ וְשַׁלַּח לָכֶם אֶת־אֲחֵיכֶם אַחֵר וְאֶת־בְּנֵימִין וְאֵנִי כֹאֲשֶׁר שְׁכַלְתִּי שְׁכַלְתִּי: (טו) וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־הַמִּנְחָה הַזֹּאת וּמִשְׁנָה־כָּסֶף לָקְחוּ בְיָדָם וְאֶת־בְּנֵימִין וַיִּקְמוּ וַיִּרְדּוּ מִצְרַיִם וַיַּעֲמְדוּ לְפָנֵי יוֹסֵף:

7. בראשית פרק לו פסוק ב - ג (פרשת וישב)

(ב) אֲלֵהוּ תִלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־שִׁבְעֵ־עָשָׂרָה שָׁנָה הָיָה רָעָה אֶת־אֶחָיו בְּצָאן וְהוּא נָעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נָשֵׁי אֲבִיו (ג) וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זִקְנִים הוּא לוֹ וְעֲשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פָּסִים:

8. בראשית פרק מה, א-ג

(א) וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנִּצְבִּים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מַעְלִי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְנוּדַע יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו: (ב) וַיִּתֵּן אֶת־קִלְוֹ בְּבָכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פְּרָעָה: (ג) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעֹד אָבִי חַי וְלֹא־יָכֹלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנָיו:

9. רש"ר הירש בראשית פרק מה פסוק ג (פרשת וישב)

העוד אבי חי באמת?

10. רש"י בראשית פרק מה פסוק ג (פרשת ויגש)

נבהלו מפניו - מפני הבושה:

11. בכור שור בראשית פרק מה פסוק ג (פרשת ויגש)

כי נבהלו מפניו. כי נפחדו ויראו לנפשם על אשר עשו לו.

12. רבי אברהם בן הרמב"ם בראשית פרק מה פסוק ג (פרשת ויגש)

ויאמר יוסף [וג'] העוד אבי חי. תוספת דרישה וחקירה מפני גודל הדאגה עליו בלבו שמא (כבר) נפטר ע"ה:

13. מושב זקנים בראשית פרק מה פסוק ג (פרשת ויגש)

העוד אבי חי. תימה והלא כבר שאל להם השלום אביכם כו'. וי"ל דלעיל שאל על חיותו, וכאן שאל על בריאותו, ואינו נראה אלא מתחלה שאל להם ע"י מליץ, ועתה ע"י עצמו. א"נ נ"ל שמתחלה לא האמינם:

14. בראשית רבה (וילנא) פרשה צג (פרשת ויגש)

סימן ח - אֲדֹנִי שָׁאֵל אֶת עֶבְדִּי וְגו' (בראשית מד, יט), אָמַר לוֹ מִתְחַלֵּה בָּאתָ עֲלֵינוּ בַּעֲלִילָה, כִּמְה מְדִינוֹת יָרְדוּ לְמִצְרַיִם לְשֹׁכֵר אָכַל וְלֹא שָׁאֵלְתָּ אֶחָד מֵהֶם, שָׁמָּה בִּתְּךָ בָּאֵנוּ לִקְחָהּ, אוֹ אֶתְּךָ סְבוּר לִשְׁאֵל אֶת אֲחֻתְנוּ, אָף עַל פִּי כֵן לֹא כְּסִינוּ מִמֶּךָ. אָמַר לוֹ אֲנִי רוּאָה בְּךָ שֶׁפְּטִיט אֶתְּךָ, יֵשׁ בְּאַחֶיךָ פְּטִיט כְּמוֹתְךָ, אָמַר לוֹ כֹּל זֹאת שָׁאֵלְתָּ רוּאָה אֲנִי עֲרַבְתִּי אוֹתוֹ, אָמַר לוֹ מִפְּנֵי מָה לֹא עָשִׂיתָ כֵּן אֶת אֶחָד מֵהֶם לְשִׁמְעָאֵלִים בְּעֶשְׂרֵים כֶּסֶף וְצִעְרָתָהּ אֶת אֲבִיךָ הִזְקֵן וְאָמַרְתָּ לוֹ (בראשית לו, לג): טָרַף טָרַף יוֹסֵף, פִּינּוֹן שֶׁשָּׁמַע יְהוּדָה כִּד צִעַק וּבְכָה בְּקוֹל גָּדוֹל, אָמַר (בראשית מד, לב): כִּי אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל אָבִי, אָמַר יְהוּדָה לְנִפְתָּלִי לֵךְ וּרְאֵה כִּמְה שְׁוֹקִים בְּמִצְרַיִם, קִפֵּץ וְחֹזֵר אָמַר לוֹ שְׁנַיִם עָשָׂר, אָמַר יְהוּדָה לְאֶחָיו, אֲנִי אֲחַרִּיב מֵהֶם שְׁלֹשָׁה וְטָלוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד, אֶחָד אֶחָד, וְלֹא נִשְׁאַר בָּהֶם אִישׁ (שְׁמוּאֵל א יד, לו), אָמְרוּ לוֹ אֶחָיו יְהוּדָה מִצְרַיִם אֵינָהּ כְּשֶׁכֶּם אִם אֶתְּךָ מִחַרִּיב אֶת מִצְרַיִם תִּחַרִּיב אֶת כָּל הָעוֹלָם, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה (בראשית מה, א): וְלֹא כָּל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק, פִּינּוֹן שָׁרָאָה יוֹסֵף שֶׁהִסְכִּימָה דַּעְתָּם לְהַחֲרִיב אֶת מִצְרַיִם אָמַר יוֹסֵף בְּלִבּוֹ מוֹטֵב שֶׁאֵתְּנוּדָע לָהֶם וְאֵל יִחַרְיְבוּ אֶת מִצְרַיִם, אָמַר לָהֶם יוֹסֵף לֹא כִּד אֲמַרְתֶּם שֶׁאֶחָיו שָׁל זֶה מֵת, אֲנִי אֶקְרָאָנוּ וְיָבוֹא אֲצִלְכֶּם, וְהִנֵּה קוֹרָא יוֹסֵף בֶּן יַעֲקֹב בּוֹא אֲצִלִּי, יוֹסֵף בֶּן יַעֲקֹב בּוֹא אֲצִלִּי, וְהָיוּ מִסֵּתְכִלִּין בְּאַרְבַּע פְּנוֹת הַבַּיִת, אָמַר לָהֶם מָה אַתֶּם רוֹאִים (בראשית מה, ד): אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם, מִיָּד פָּרַחָה נִשְׁמָתוֹ, שָׁנְאָמַר (בראשית מה, ג): וְלֹא יָכְלוּ אֶחָיו וְגו', וְלֹא הִתְאַמְּנוּ לוֹ עַד שֶׁפָּרַע עֲצָמוֹ וְהִרְאָה לָהֶם הַמִּילָה.

סימן ט - אָמַר רַבִּי חֵיָא בַּר אֲבָא כָּל הַדְּבָרִים שֶׁאֵת קוֹרָא שְׁדַּבֵּר יְהוּדָה לְיוֹסֵף בְּפָנֵי אֶחָיו עַד שֶׁאֵת מַגִּיעַ: וְלֹא יָכַל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק, הִנֵּה בָּהֶם פִּיּוּס לְיוֹסֵף, וּפִיּוּס לְאֶחָיו, וּפִיּוּס לְבִנְיָמִין. פִּיּוּס לְיוֹסֵף, לוֹמַר רָאוּ הֵיךְ הוּא נוֹתֵן נִפְשׁוֹ עַל בְּנֵיהֶ שֶׁל רַחֵל. פִּיּוּס, לְאֶחָיו לוֹמַר רָאוּ הֵיךְ הוּא נוֹתֵן נִפְשׁוֹ עַל אֶחָיו. פִּיּוּס לְבִנְיָמִין, אָמַר לוֹ כְּשֶׁם שֶׁנִּתְּתִי נִפְשִׁי עָלֶיךָ כִּד אֲנִי נוֹתֵן נִפְשִׁי עַל אֶחָיךָ. וְלֹא יָכַל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק וְגו', רַבִּי חֵיָא בַּר חֲזִינְיָא אָמַר לֹא עָשָׂה יוֹסֵף כְּשִׁוְרָה, שֶׁאֵלּוּ בְּעִטּוֹ בּוֹ אֶחָד מֵהֶם מִיָּד הִנֵּה מֵת. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן אָמַר כַּהֲגֵן וְכְשִׁוְרָה עָשָׂה, יוֹדֵעַ הִנֵּה צָדֵקָן שֶׁל אֶחָיו, אָמַר חֵס וְשְׁלוֹם אֵין אַחֵי חֲשׂוּדִים עַל שְׁפִיכוֹת דָּמִים.

סימן י - וַיִּתֵּן אֶת קָלוֹ בְּבִכִּי, וְלֹא יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אוֹתוֹ - אֲבָא פֶהוּ בְּרַדְלָא אָמַר, אוֹי לָנוּ מִיּוֹם הַדִּין אוֹי לָנוּ מִיּוֹם הַתּוֹכְחָה, בְּלָעָם חֲכָם שֶׁל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לֹא יָכוֹל לַעֲמֹד בְּתוֹכְחָתָהּ שֶׁל אֲתוֹנוֹ, הִדָּא הוּא דְּכַתִּיב: הִסְכַּפְנוּ הַסִּכְנָתִי לַעֲשׂוֹת לָךְ כֹּה וַיֵּאמֶר לֹא (במדבר כ"ב:ל'). יוֹסֵף קִטְנָן שֶׁל שְׂבָטִים הִנֵּה וְלֹא הָיוּ יָכוֹלִים לַעֲמֹד בְּתוֹכְחָתוֹ, הִדָּא הוּא דְּכַתִּיב: וְלֹא יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אוֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנָיו, לְכַשִּׁיבּוֹא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְיוֹכִיחַ כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מָה שֶׁהוּא, שָׁנְאָמַר: אוֹכִיחֶךָ וְאַעֲרֶכָה לְעִינֶיךָ (תהלים נ':כ"א), עַל אַחַת כִּמְה וְכִמְה.

סימן יא - רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אָמַר אוֹי לָנוּ מִיּוֹם הַדִּין אוֹי לָנוּ מִיּוֹם הַתּוֹכְחָה, וּמָה יוֹסֵף הַצַּדִּיק שֶׁהוּא בֶּשֶׁר וְדָם כְּשֶׁהוֹכִיחַ אֶת אֶחָיו לֹא יָכְלוּ לַעֲמֹד בְּתוֹכְחָתוֹ, הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא דִּין וּבִעַל דִּין וְיוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא דִּין וְדָן כָּל אֶחָד וְאֶחָד, עַל אַחַת כִּמְה וְכִמְה שֶׁאֵין כָּל בֶּשֶׁר וְדָם יָכוֹלִים לַעֲמֹד לְפָנָיו.

15. רמב"ן בראשית פרק מד פסוק לד (פרשת ויגש)

ואמר כי איך אעלה אל אבי - להודיעו כי יבחר להיות עבד עולם, מעלותו אל אביו בלתי הנער שלא יוכל לראות ברעתו, כי יבכה תמיד ויתאונן עליו כל היום. והזכיר זה שלא יחשוד אותו שיעשה מרמה בעבור שהוא ידע לברוח יותר מן הנער:

16. רבינו מיוחס בראשית פרק מד פסוק לד (פרשת ויגש)

פן אראה. שלא אראה בצערו של אבא, מוטב לי שאשב תחתיו הנה:

17. העמק דבר בראשית פרק מה פסוק ג

העוד אבי חי – אינה מובנת שאלה זו, וכי לא ידע שהוא חי, וגם מה שמסיים המקרא "ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו" צריך ביאור מה היה להם לענות לולי נבהלו. והנה איתא בחגיגה (ד, ב) ר"א כי מטא להאי קרא בכי, "ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו", ומה תוכחה של בשר ודם כך, תוכחה של הקב"ה על אחת כמה וכמה. ולכאורה איזו תוכחה היתה כאן. אלא חז"ל הבינו פשוט הקרא שהוא כמתמיה – אם באמת עוד אבי חי ולא מת מדאגתו עלי, בהיותי יודע שהייתי אהוב אצלו מכל בניו. ותמיה זו היתה תוכחה לאחיו, דאפילו אם לפי מחשבתם דנו את יוסף בצדק, מכל מקום היה להם לחמול ולחוש על אביהם, שהרי ידעו כי אהבתו עזה אליו, ועל זה כתיב "ולא יכלו אחיו לענות אותו" מפני הפחד והבושה. ולולי זה היו עונים אותו כמו שענה יעקב לרחל כאשר עלה בלבבה מחשבה כזו, כמו שכתבתי לעיל (ל, א), כך היה להם לענותו – דמכל מקום ודאי כולם אהובים אליו, ומכל שכן שהרי גם בנימין קיים, וא"כ לא יגיע צער אביהם כל כך שלא יחיה מפני זה. אבל לא יכלו לעמוד בתוכחתו מפני הבהלה. וזה מאמרם – דכל שכן תוכחה של הקב"ה שיודע תשובותיו של אדם שאינו באמת כל כך, על אחת כמה וכמה.

18. בית הלוי בראשית פרק מה פסוק ג (פרשת ויגש)

במדרש רבה (צג י) איתא על פסוק זה אמר אבא כהן ברדלא אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה ... וכבר דברו רבים לבאר זה המדרש וכוונתו. גם יש להבין מה תוכחה שהיה כאן להשבטים, רק נבהלו מההודעה הפתאומית שלא עלה על דעתם כלל שזהו יוסף. וגם יש להבין מה שחלק המדרש לשנים ואמר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה מהו דין ומהו תוכחה. וגם שארי דברי המדרש שהאריך בלשונו ואמר לכשיבא הקדוש ברוך הוא ויוכיח לכל אחד לפי מה שהוא שנאמר אוכיחך ואערכה לעיניך. ויש להבין אומרו לפי מה שהוא וגם מהו הראיה מן הפסוק: ואת אשר נראה בזה דהמדרש מפרש דפסוק זה לא אמרו יוסף בגדר פיוס לאחיו כלל. ותדע דאח"כ בהפסוק השני אחר שנבהלו מפניו אמר להם שנית אני יוסף אחיכם הזכיר להם אחיה שהוא הוראה להם שאוהב אותם ומחשבם לאחים. ובפסוק ראשון לא אמר להם רק אני יוסף ולא הזכיר להם אחיה ואהבה כלל. ובהודעה להם שהוא יוסף לא היה להם שום פיוס רק אדרבה עוד נתוסף להם יראה ופחד בהודעה להם שזה האיש הנלחם עמם עד עתה ומבקש עליהם עלילה בחנם הרי הוא יוסף שגמלו לו רעה והן עתה נפלו בידו וביכולתו לעשות בהם כרצונו ובודאי לפי השכל נקם ינקם והרי גם אח"כ כשכבר ראו טוב לבו עליהם ומ"מ כשמת יעקב חזרו להפחד ממנו ואמרו אולי ישטמנו יוסף והשב ישיב גו' ואף כי עתה בודאי דנפל הפחד עליהם וע"כ נתייראו ונבהלו מפניו ולא יכלו לענות אותו. וגם מה שאמר להם העוד אבי חי ג"כ מפרש המדרש דלא היה בגדר שאלה כלל וכמו שכתבנו למעלה דלא היה מקום לשאלה כזו כלל עתה. רק המדרש מפרש ליה שהוא בגדר תמיה ופליאה, ה' התימה, ואמר להם בלשון תמיה אני יוסף העוד אבי חי כמתמיה ואומר איני מבין היאך יכול אבי לחיות עד עתה מרוב צערו שאינו יודע ממני עד עתה. ובדברים אלו נטמן ברמז שאלה גדולה להם וגם סתירה על כל טענותיו של יהודה בויכוחו, דכל טענותיו של יהודה היה מצערו של יעקב שיגרום לו בליקחתו את בנימין וא"כ הרי קשה עליהם מדוע לא חששו הם לצערו של אביהם ומכרו ליוסף. וגם דאם יכול לחיות בלא יוסף כן יהיה יכול לחיות בלא בנימין. וזהו אחרי שהגדילו לפניו גודל הרחמנות של אביהם כשיקח ממנו בנו אהובו סידר להם מעשה עצמם ונבהלו מתוכחתו ולא יכלו אחיו לענות לו על תוכחתו כי הוא סתירה וקושיא עליהם מעצמם על עצמם, וזהו שסיים המדרש לכשיבא הקדוש ברוך הוא ויוכיח לכל אחד לפי מה שהוא, דקדק ואמר לפי מה שהוא דגם ביום הדין יהיה התוכחה לכל אחד ממעשיו על מעשיו ויהיו מעשיו נתפסים ממעשיו היאך הם סותרים זה את זה דעל כל עון וחטא בפני עצמו סובר האדם שיש לו קצת תירוץ דהרי כל דרך איש ישר בעיניו (משלי כא), וזהו שחלקם המדרש לשנים יום הדין ויום התוכחה דדין הוא על עצם העבירה והתוכחה הוא הויכוח שמראים לו ממעשה אחרת על זו ויוגדל העונש עליהם עד שאין לו גם קצת התירוץ שהיה דומה לו להנצל על ידו וכמו שנתבאר:...

19. משנה מסכת אבות פרק ג משנה א

עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון ... ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא:

20. פרקי משה מסכת אבות פרק ג משנה א 1579 Salonika, - R. Moshe Almosnino 1518

ואמנם אומרו ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, הוא מובן כפי ההקדמה הג', כי האדם בעצמו הוא הנותן החשבון מהידיעות והאמונות האמתיות והכוזבות, וכן מהמעשים הטובים או הרעים, והוא עצמו הוא המקבל החשבון,

ובזה נמצא שהוא הנותן החשבון והוא המקבל אותו, והוא הנותן את הדין, שהוא מרשיע את עצמו, כמדובר, אלא שכל זה הוא לפניו ית'. וז"א ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, כלומר, לפני מי אתה בעצמך עתיד לתת החשבון והדין, ובאומרו שהוא נותן הדין, רמז היותו הוא בעצמו המקבל החשבון. והקדים הדין אל החשבון, להיות שבהיותו מספר הרע שעשה, הנה הוא מרשיע את עצמו קודם שיתן כל החשבון, ונמצא שהדין קודם להשלמת החשבון, כי לא יקרא חשבון סתם, רק אחר גמר כל פרטיו.

21. תנא דבי אליהו זוטא (איש שלום) פרשה יד

פעם אחת הייתי עובר ממקום למקום ומצאני אדם אחד והיה מלציץ ומלעיג דברים ובא פנגדי, ואמרתי לו, בְּנִי, מָה אַתָּה מְשִׁיב לְאַבְיָה שְׂבָשְׂמִים לְיוֹם הַמִּשְׁפָּט, אָמַר לִי, רַבִּי, יֵשׁ לִי דְבָרִים שְׂאֵנִי מְשִׁיב לְאַבְיָה שְׂבָשְׂמִים לְיוֹם הַמִּשְׁפָּט, אָמַר אֲנִי לוֹ, בִּינָה וְדַעַה לֹא נִתְּנוּ לִי מִן הַשָּׁמַיִם, אָמַרְתִּי לוֹ, בְּנִי, מָה מְלַאכְתָּךְ, אָמַר לוֹ /לִי/, צִיד אֲנִי, אָמַרְתִּי לוֹ, בְּנִי, מִי אָמַר לְךָ שְׂתֵבִיא פִּשְׁתָּן וּמֵאֲגִידֶנּוּ מְצוּדוֹת וּמִשְׁלִיכְנֻ לָיִם וּתְעַלֶּה דָגִים מִן הַיָּם, אָמַר לִי, רַבִּי, בִּנְיָה בִּינָה וְדַעַה נִתְּנוּ בִּי מִן הַשָּׁמַיִם, אָמַרְתִּי לוֹ, בְּנִי, וּמָה לְהַשְׁלִיךְ מְצוּדוֹת וּלְהַעֲלוֹת דָּגִים מִן הַיָּם נִתְּנוּ בְּךָ בִּינָה וְדַעַה, דְּבָרֵי תוֹרָה שֶׁפְּתוּב בָּהֶם, כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדְּבָרִים מְאֹד (דְּבָרִים ל' י"ד), לֹא נִתְּנוּ בְּךָ בִּינָה וְדַעַה, מִיָּד הִנֵּה מִתְאַבֵּם וְהִנֵּה מְרִים קוֹלָם וְהִנֵּה בּוֹכָה, וְאָמַרְתִּי לוֹ, בְּנִי, אֵל יֵרַע לְךָ, אֵלֹא שְׂאֵר בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵן מְשִׁיבִין בְּאוֹתוֹ עֵינָיו, מַעֲשֶׂה יְדִיהֶן מוֹכִיחִין עָלֵיהֶן, עָלָיו וְעַל כְּיוּצָא בּוֹ וְעַל הַדּוֹמִין לוֹ וְעַל הַעוֹשִׂין כְּמַעֲשָׂיו מֵהוּ אָמַר, יְבוֹשׁוּ עַבְדֵי פְשָׁתִים שְׂרִיקוֹת וְאֲרָגִים חוֹרֵי (יְשַׁעְיָה י"ט ט').

22. וחם השמש הרב שלום משאש 153

אלא הכוונה, שבשעה שאמר להם אני יוסף העוד אבי חי, זה לא בתור התוודעות עם אחיו, אלא הוא תוכחת, ר"ל אני יוסף (עוד לא אמר אחיכם) העוד אבי חי, ר"ל אתם חסים על אביכם, שלא יראה בנימין וימות, וכיצד עשיתם שמכרתם אותי מצרימה, ולא חסתם על אבי שימות ואתם חסתם עליו שלא ימות ברעב, ואיך לא חסתם עליו להודיעו ממיתת יוסף.

הדין הוא עצם הענין, ואח"כ עושה עמו תוכחת מיניה וביה, וסתירת ענייניו מענין לענין, שאם באמת חסים על אביכם, למה לא חסתם עליו בזה, כמו בליל שבת, מי שאינו לומד, שואלין אותו למה לא למד, הוא אומר כל השבוע אני עמל בעבודה, אומרים לו, הלכת לטייאטרון וכו' א"כ כיצד לא מצאת מקום ללמוד, וזהו תוכחה מיניה וביה, והדין למה לא למד.